

Gotthold Ephraim Lessing

Emilia Galotti

Een treurspel in vijf bedrijven (1772)

Vertaling Tom Kleijn

PERSONEN

EMILIA GALOTTI.

ODOARDO *en*

CLAUDIA GALOTTI, *de ouders van Emilia.*

HETTORE GONZAGA, *prins van Guastalla.*

MARINELLI, *kamerheer, in dienst van de prins.*

CAMILLO ROTA, *een raadsheer van de prins.*

CONTI, *schilder.*

GRAAF APPIANI.

GRAVIN ORSINA.

ANGELO *en enkele dienaren.*

EERSTE BEDRIJF

Het toneel: een kabinet van de prins.

EERSTE SCÈNE

DE PRINS (*aan een bureau dat vol ligt met correspondentie en papieren, waarvan hij er enkele vluchtig doorleest*).

Klachten, alleen maar klachten! Verzoekschriften, alleen maar verzoekschriften! Wat een ellende. En dan worden we nog benijd ook! Als we iedereen konden helpen, dan waren we misschien te benijden. – Emilia? (*Hij kijkt nog een van de verzoekschriften in en ziet de handtekening.*) Een Emilia? Maar een Emilia Bruneschi – niet Galotti. Niet Emilia Galotti! Wat wil ze, die Emilia Bruneschi? (*Hij leest.*) Ze eist veel, heel veel. Maar ze heet Emilia. Toegestaan! (*Hij ondertekent en belt, waarop een lakei binnenkomt.*) Er is zeker nog niemand van de raad in de voorkamer?

DE LAKEI

Nee.

DE PRINS

Ik ben te vroeg opgestaan. De ochtend is zo mooi. Ik wil uit gaan rijden. Markies Marinelli moet me begeleiden. Laat hem roepen. (*De lakei gaat af.*) Ik kan toch niet meer werken. Ik was zo rustig, dacht ik, zo rustig. En opeens moet een arme Bruneschi Emilia heten – en weg is mijn rust!

DE LAKEI (*die weer binnenkomt*).

De markies wordt gehaald. En hier is een brief van gravin Orsina.

DE PRINS

Van Orsina? Leg maar neer.

LAKEI

Haar bode wacht.

DE PRINS

Ik zal hem antwoord geven, als dat nodig is. Waar is ze? In de stad? Of in haar buitenhuis?

DE LAKEI

Ze is gisteren in de stad aangekomen.

DE PRINS

Des te erger – beter, wilde ik zeggen. Dan hoeft de bode al helemaal niet te wachten. (*De lakei gaat af.*) Mijn beste gravin! (*Bitter, terwijl hij de brief oppakt.*) Zo goed als gelezen! (*En hem weer weggooit.*) Nu ja, ik dacht dat ik van haar hield! Wat denkt een mens niet allemaal? Kan ook zijn dat ik echt van haar heb gehouden. Maar – heb gehouden!

DE LAKEI (*die weer binnenkomt*).

De schilder Conti wil u graag spreken –

DE PRINS

Conti? Dat is goed. Laat hem binnen. Dat zal me op andere gedachten brengen.

(Staat op.)

TWEEDE SCÈNE

Conti, de Prins

DE PRINS

Goedemorgen, Conti. Hoe gaat het? Wat staat het met de kunst?

CONTI

Prins, de kunst is brood verdienen.

DE PRINS

Dat moet niet, daar is de kunst niet voor – in mijn kleine rijk zeker niet. Maar de kunstenaar moet wel willen werken.

CONTI

Werken? Dat is zijn lust en zijn leven. Maar teveel moeten werken, kan hem de naam van kunstenaar kosten.

DE PRINS

Ik bedoel niet veel, maar veel: weinig, maar toegewijd. Je komt toch niet met lege handen, Conti?

CONTI

Ik breng het portret dat u mij hebt opgedragen, hoogheid. En breng er nog een dat u me niet hebt opgedragen: maar dat gezien moet worden –

DE PRINS

En dat eerste is? Ik kan het me nauwelijks herinneren –

CONTI

Gravin Orsina.

DE PRINS

Juist! Die opdracht is wel van lang geleden.

CONTI

Onze mooie dames zijn niet elke dag beschikbaar om zich te laten schilderen. De gravin heeft de afgelopen drie maanden maar een keer voor me geposeerd.

DE PRINS

Waar zijn de doeken?

CONTI

In de voorkamer: ik haal ze.

DERDE SCÈNE

DE PRINS

Haar portret! Goed! Haar portret, dat is ze in ieder geval niet zelf. – En misschien vind ik in het portret terug wat ik in de persoon niet meer zie. Maar ik wil het niet terugvinden. Die vervelende schilder! Het zou best kunnen dat ze hem heeft omgekocht. En als dat zo is? Wanneer een nieuw portret van haar, met andere kleuren tegen een andere achtergrond, weer een plaats wil innemen in mijn hart, dan denk ik dat ik er vrede mee kan hebben. Toen ik van haar hield, was ik altijd zo zorgeloos, zo vrolijk, zo uitgelaten. Nu ben ik van alles het tegendeel. Maar nee! Nee, nee! Tevreden of niet tevreden: ik ben zo beter af.

VIERDE SCÈNE

De Prins. Conti met de schilderijen waarvan hij er een omgekeerd tegen een stoel zet.

CONTI *(terwijl hij het andere opstelt).*

Prins, ik vraag u rekening te willen houden met de grenzen van onze kunst. Veel van wat het aantrekkelijkste is aan schoonheid valt buiten haar bereik. Gaat u daar staan!

DE PRINS *(nadat hij het doek kort heeft bekeken).*

Voortreffelijk, Conti – Heel voortreffelijk! Wat betreft uw kunst, uw penseel. – Maar geflatteerd, Conti, heel erg geflatteerd!

CONTI

Het origineel scheen er anders over te denken. En inderdaad is er niet meer geflatteerd dan kunst flatteren moet. De kunst moet schilderen zoals de plastische natuur – als die bestaat – zich de afbeelding voorstelde: zonder de beperking die de tegenstribbelende materie onvermijdelijk veroorzaakt. Zonder het bederf waarmee de tijd ertegen vecht.

DE PRINS

De denkende kunstenaar is dubbel zoveel waard. Maar het origineel, zei u, vond het desondanks –

CONTI

Neem me niet kwalijk, prins. Het origineel is een persoon, die ik zeer respecteer. Ik wilde niets ten nadele van haar zeggen.

DE PRINS

Zoals u wilt! En wat zei het origineel?

CONTI

Ik ben tevreden, zei de gravin, als ik er niet lelijker uitzie.

DE PRINS

Niet lelijker? O, wat origineel!

CONTI

En dat zei ze met een gezicht, waarvan op dit schilderij natuurlijk geen spoor te zien is.

DE PRINS

Dat bedoel ik toch. Juist daarom vind ik het zo mateloos geflatteerd. O, ik ken haar, die trotse spottende uitdrukking die zelfs het gezicht van de drie Gratiën zou ontsieren! Ik ontken niet dat een mooie mond waar zo'n klein spottend lachje op verschijnt, vaak nog mooier is. Maar let wel, een klein lachje. Het moet geen grimas worden zoals bij deze gravin. En de ogen moeten over dat wellustige mondje waken – ogen zoals die beste gravin ze helemaal niet heeft. Zelfs niet hier op dit schilderij.

CONTI

Hoogheid, ik vind dit uiterst pijnlijk –

DE PRINS

Waarom? Alles wat de kunst aan schoonheid uit die grote, uitpuilende, wezenloze, starre Medusa-ogen van de gravin kan halen, hebt u heel behoorlijk gedaan. Behoorlijk, zei ik? Minder behoorlijk, zou behoorlijker zijn geweest. Want zeg nu zelf, Conti, kun je uit dit schilderij het karakter van de persoon afleiden? Dat zou toch moeten. Trots hebt u in waardigheid, spot in een glimlach, een neiging tot naargeestige dweepzucht in tedere zwaarmoedigheid veranderd.

CONTI (*een beetje geërgerd*).

Ach, prins, wij schilders gaan ervan uit dat het portret, wanneer het klaar is, bij de liefhebber op net zo'n warm gevoel kan rekenen als waarmee hij het bestelde. Wij schilderen met de ogen van de liefde. En alleen ogen van liefde zouden ons mogen beoordelen.

DE PRINS

Tja, Conti, waarom kwam je er geen maand eerder mee? Zet het weg. Wat is het andere doek?

CONTI (*terwijl hij het haalt en nog omgekeerd vasthoudt*).

Ook een vrouwenportret.

DE PRINS

Dat wil ik het liefst helemaal niet zien. Want in de buurt van het ideaal hier, (*met de vinger op zijn voorhoofd*) of liever gezegd hier, (*met de vinger op zijn hart*) komt het toch niet. Ik had uw kunst graag aan de hand van andere onderwerpen willen bewonderen, Conti.

CONTI

Er bestaat kunst die meer bewondering verdient, maar een verdienstelijker onderwerp dan dit bestaat zeker niet.

DE PRINS

Dan wed ik dat het de geliefde van de kunstenaar is. (*Terwijl de schilder het schilderij omdraait.*) Wat zie ik? Is dat uw werk, Conti? Of het werk van mijn fantasie? Emilia Galotti!

CONTI

Wat, prins? U kent deze engel?

DE PRINS (*terwijl hij zich probeert te beheersen, maar zonder zijn blik van het schilderij af te wenden*).

Vluchtig! Genoeg om haar te herkennen. Ik trof haar een paar weken geleden met haar moeder op een banket. Daarna heb ik haar alleen nog maar op gewijde plaatsen gezien, waar het niet bepaald gepast is iemand aan te gapen. Ook haar vader ken ik. Hij is geen vriend van me. Hij heeft zich hevig verzet tegen mijn aanspraken op Sabionetta. Een oude vechtjas, trots en nors, maar voor de rest fatsoenlijk en rechtschapen!

CONTI

Dat is de vader! Maar hier hebben we zijn dochter.

DE PRINS

Mijn God! Als uit de spiegel gestolen! (*Nog steeds met zijn blik op het schilderij gericht*.) O, u weet, Conti, dat je een kunstenaar pas echt prijst, als je zijn kunstwerk vergeet te prijzen.

CONTI

Toch ben ik er zelf nog erg ontevreden over. Maar wel weer heel tevreden met mijn ontevredenheid over mezelf. Ha! Jammer, dat we niet rechtstreeks met onze ogen kunnen schilderen! Op die lange weg van het oog door de arm naar het penseel, hoeveel gaat daar niet verloren! Maar zoals gezegd, dat ik weet wat hier verloren is gegaan en hoe het verloren is gegaan en waarom het verloren moest gaan: daar ben ik net zo trots op en trotser dan op alles wat ik niet verloren heb laten gaan. Want uit het eerste herken ik meer dan uit het laatste dat ik werkelijk een groot schilder ben, dat alleen mijn hand het niet altijd is. Of denkt u, prins, dat Raphael niet het grootste schilderkundige genie was geweest, als hij ongelukkigerwijs zonder handen was geboren? Denkt u dat?

DE PRINS (*terwijl hij maar heel even van het schilderij wegkijkt*).

Wat zegt u, Conti? Wat wilt u weten?

CONTI

O, niets, niets! Geklets! Uw hart, zag ik, ging helemaal op in haar ogen. Ik houd van zulke harten en zulke ogen.

DE PRINS (*geforceerd kil*).

Dus Emilia Galotti is volgens u een van de meest opvallende schoonheden van onze stad?

CONTI

Dus? Een van? Meest opvallende van onze stad? U maakt een grapje, prins. Of u zag de hele tijd net zo weinig als u hoorde.

DE PRINS

Mijn beste Conti, (*zijn blik weer op het schilderij gericht*) hoe kan ons soort mensen op zijn ogen vertrouwen? Eigenlijk kan toch alleen een schilder over schoonheid oordelen.

CONTI

En ieders gevoel moet dan eerst op de uitspraak van een schilder wachten? Naar het klooster met hem die van ons wil leren wat mooi is! Maar dit moet ik u toch als schilder zeggen, prins. Een van de mooiste momenten van mijn leven was toen Emilia Galotti

voor me poseerde. Dat hoofd, dat gezicht, dat voorhoofd, die ogen, die neus, die mond, die kin, die hals, die borst, die houding, die hele lichaamsbouw zijn vanaf die tijd mijn enige voorwerp van studie van de vrouwelijke schoonheid. Het originele schilderij waarvoor ze heeft geposeerd, heeft haar afwezige vader gekregen. Maar deze kopie –

DE PRINS (*die zich snel naar hem omdraait*).

En? Is toch niet al aan iemand beloofd?

CONTI

Is voor u, prins, wanneer het bij u in de smaak valt.

PRINS

In de smaak valt! – (*Glimlacht.*) Deze studie van de vrouwelijke schoonheid, Conti, wat kan ik beter doen dan die ook tot de mijne te maken? Dat portret daar neemt u maar weer mee, laat er een lijst om maken.

CONTI

Goed!

DE PRINS

Zo mooi, zo rijk als de lijstenmaker maar kan. Het komt in de portrettengalerij te hangen. Maar dit blijft hier. Voor een studie hoeft u niet zoveel moeite te doen. Je laat het ook niet ophangen, maar houdt het liever onder handbereik. Ik dank u, Conti, ik dank u hartelijk. En zoals gezegd: in mijn rijk moet het de kunst niet om brood verdienen gaan, totdat ik zelf brodeloos ben. Ga naar mijn schatmeester en laat u zich, op vertoon van uw kwitantie, voor beide portretten betalen. Wat u wilt. Zoveel u wilt, Conti.

CONTI

Moet ik nu vrezen dat u zo nog iets anders wilt belonen dan de kunst?

DE PRINS

O, de kunstenaar is jaloers! Maar nee! Hebt u gehoord, Conti, zoveel u wilt.

(*Conti gaat af.*)

VIJFDE SCÈNE

DE PRINS

Zoveel hij wil! (*Tegen het portret.*) Jou heb ik tegen welke prijs dan ook nog te goedkoop. Ah! Mooi kunstwerk, is het waar dat ik je bezit? Van wie je ook mag zijn, meesterwerk van de natuur! Wat je ervoor wilt, eerlijke moeder! Wat je wilt, oude brombeer! Vraag maar! Vraag maar! Het liefste koop ik je van jezelf, tovenaars! Die ogen, zo liefvallig en bescheiden! Die mond! En als hij opengaat om te praten! Als hij glimlacht! Wat een mond! – Er komt iemand. Ik wil je nog met niemand delen. (*Terwijl hij het doek omgekeerd tegen de muur zet.*) Het zal Marinelli zijn. Had ik hem maar niet laten roepen! Wat een ochtend had ik kunnen hebben!

ZESDE SCÈNE

Marinelli, de Prins.

MARINELLI

Hoogheid, wilt u me vergeven. – Ik had zo vroeg geen opdracht verwacht.

DE PRINS

Ik kreeg zin om te gaan rijden. Het was zo'n mooie ochtend. Maar die is nu voorbij en de zin is me vergaan. – (*Na een korte stilte.*) Is er nieuws, Marinelli?

MARINELLI

Niets van belang, volgens mij. Gravin Orsina is gisteren in de stad aangekomen.

DE PRINS

Hier ligt ook al haar ochtendgroet, (*wijst naar de brief*) of wat het ook zijn mag! Ik ben er helemaal niet nieuwsgierig naar. Je hebt haar gesproken?

MARINELLI

Ben ik, helaas, niet haar vertrouweling? Maar als ik weer eens in vertrouwen word genomen door een dame die zich inbeeldt oprecht van u te houden, prins, dan –

DE PRINS

Niet zweren, Marinelli!

MARINELLI

Zo? Echt waar, prins? Zou het toch weer kunnen gebeuren? Aha! Dan heeft de gravin dus niet zo'n ongelijk.

PRINS

Jawel, totaal ongelijk! Mijn aanstaande huwelijk met de prinses van Massa eist dat ik dat soort affaires voorlopig achterwege laat.

MARINELLI

Als het alleen dat was: dan zou Orsina zich natuurlijk net zo goed in haar lot kunnen schikken als de prins zich in het zijne.

DE PRINS

Dat ontegenzeggelijk harder is dan het hare. Ik moet mijn hart opofferen aan dat ellendige staatsbelang. Zij kan haar hart terugnemen, zij hoeft het niet tegen haar wil weg te geven.

MARINELLI

Terugnemen? Waarom terugnemen? vraagt de gravin. Als het niets anders is dan een echtgenote die de prins niet door de liefde, maar door de politiek wordt opgedrongen? Naast zo'n echtgenote ziet de geliefde nog altijd een plaats. Ze vreest dat ze niet aan zo'n echtgenote wordt opgeofferd, maar aan –

DE PRINS

Een nieuwe geliefde. Nou en? Wil je daar een misdaad van maken, Marinelli?

MARINELLI

Ik? Verwar me alsjeblieft niet met die gek voor wie ik – uit medelijden – het woord voer, prins. Want gisteren had ik echt met haar te doen. Ze wilde helemaal niet over u praten. Ze probeerde zich koud en gelaten te gedragen. Maar tijdens een gesprek over niets ontsnapte haar een toespeling, een opmerking over die andere geliefde, die verried hoeveel pijn het haar deed. Heel vrolijk zei ze de meest treurige dingen en maakte vervolgens weer totaal belachelijke grappen met een heel treurig gezicht. Nu zit ze weer met de neus in de boeken en ik ben bang dat die haar de genadeslag zullen geven.

DE PRINS

Zoals die haar arme verstand ook de eerste duw hebben gegeven. Maar wat me voornamelijk van haar verwijderd heeft, wil je toch nu niet gebruiken om me weer bij haar terug te brengen? Als ze van liefde krankzinnig wordt, was ze dat vroeg of laat ook zonder liefde geworden. – En nu genoeg over haar. Laten we het over iets anders hebben! Gebeurt er dan helemaal niets in de stad?

MARINELLI

Zo goed als niets. Dat graaf Appiani vandaag gaat trouwen, betekent zo goed als niets.

DE PRINS

Graaf Appiani? Met wie? – Ik wist niet eens dat hij verloofd was.

MARINELLI

Het is heel geheim gehouden. Er viel ook niet veel ophef over te maken. U zult lachen, prins. Maar zo gaat het met sentimentele zielen! De liefde haalt altijd de vreselijkste streken met hen uit. Een meisje zonder vermogen en zonder status heeft hem weten te strikken – wel met een tamelijk leuk smoeltje, maar vooral met veel vertoon van deugdzaamheid en veel gevoel en esprit en meer van dat soort dingen!

DE PRINS

Wie zich zo zonder te aarzelen over mag geven aan onschuld en schoonheid, is – dacht ik – eerder te benijden. En hoe heet de gelukkige? Want Appiani is hoe dan ook – ik weet wel, Marinelli, dat jij hem niet kunt uitstaan, net zo min als hij jou – maar hij is hoe dan ook toch een zeer geziene jongeman, een mooie man, een rijke man, een man van adel. Ik had graag gehad dat hij in mijn dienst was getreden. Daar moet ik nog eens over nadenken.

MARINELLI

Als het niet te laat is. Want voor zover ik weet, is hij helemaal niet van plan aan het hof carrière te maken. Hij wil met zijn beminde naar zijn bezittingen in de bergen van Piëmonte om gemzen te jagen in de Alpen en marmotten te dressereren. Wat heeft hij beters te doen? Hier is het door dat huwelijk toch afgelopen met hem. In de hoogste kringen kan hij zich niet meer vertonen.

DE PRINS

Die hoogste kringen van jullie! Daar heerst toch alleen maar ceremonieel, dwang en verveling, en niet zelden ook nog armoede. Maar wie is het toch, voor wie hij dit grote offer brengt.

MARINELLI

Het is een zekere Emilia Galotti.

DE PRINS

Wat, Marinelli? Een zekere –

MARINELLI

Emilia Galotti.

DE PRINS

Emilia Galotti? Nooit!

MARINELLI

Jawel, hoogheid.

DE PRINS

Nee, zeg ik, dat is niet, dat kan niet – Je vergist je in de naam. Die Galotti's, dat is een grote familie. Het kan een Galotti zijn, maar niet Emilia Galotti, niet Emilia!

MARINELLI

Emilia. Emilia Galotti!

DE PRINS

Dan is er nog een met dezelfde naam. Je zei trouwens, een zekere Emilia Galotti, een zekere. Van de echte zou alleen een gek zo kunnen spreken –

MARINELLI

U bent helemaal van streek, hoogheid. Kent u die Emilia dan?

DE PRINS

Ik stel hier de vragen. Emilia Galotti? De dochter van overste Galotti uit Sabionetta?

MARINELLI

Ja, die.

DE PRINS

Die met haar moeder hier in Guastalla woont?

MARINELLI

Ja, die.

DE PRINS

Niet ver van de kerk der Allerheiligen?

MARINELLI

Ja, die.

DE PRINS

Kortom – (*Terwijl hij snel naar het portret loopt en het aan Marinelli geeft.*) Hier!
Deze? Deze Emilia Galotti? Spreek nog een keer dat verdomde »ja, die« uit en stoot me
de dolk in het hart!

MARINELLI

Ja, die.

DE PRINS

Beul! Deze? Deze Emilia Galotti wordt vandaag –

MARINELLI

Gravin Appiani!